

**SPECIFIČNOST U OBLIKOVANJU PREDMETNIH ODREDNICA
ZA IZRAŽAVANJE ODNOSA ILI UTJECAJA U SUSTAVU
PREDMETNE OBRADNE KNJIŽNICA GRADA ZAGREBA**

FORMATION OF SPECIFIC SUBJECT HEADINGS WHICH
EXPRESS RELATIONSHIPS OR INFLUENCES IN THE ZAGREB
CITY LIBRARIES SUBJECT CATALOGUING SYSTEM

Marin Juraga
Knjižnice grada Zagreba
marin.juraga@kgz.hr

UDK / UDC 027.4:027.3
Stručni rad / Professional paper
Primljeno / Received: 10. 1. 2014.

Sažetak

Namjera je ovoga rada prikazati specifičnost u oblikovanju predmetnih odrednica kojima se iskazuje odnos ili utjecaj u nadziranom rječniku predmetnog sustava Knjižnica grada Zagreba. Odrednice o kojima će biti riječ složene su predmetne odrednice koje iskazuju npr., odnos dvaju pojmova, dviju disciplina, utjecaj jednog autora na drugog, odnose dviju zemalja itd. Taj odnos ili utjecaj u predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba prikazuje se povezivanjem dviju predmetnica ortografskim znakom dvotočke (:). U radu će biti prikazan povijesni pregled izvora takve prakse, odnosno kratka analiza pravila koja se odnose na te vrste odrednica, te usporedba sa sustavom predmetne obrade Kongresne knjižnice u Washingtonu (LCSH), ilustrirana primjerima. Također će biti analizirani prednosti i nedostaci takvih specifičnih odrednica.

Ključne riječi: predmetna obrada Knjižnica grada Zagreba, predmetne odrednice, predmetna obrada, dvotočka u predmetnim odrednicama

Summary

The aim of this paper is to show the specificity in the formation of subject headings that express the relationship or influence in the subject headings controlled vocabulary lists of the Zagreb City Libraries. Subject headings that will be discussed express the relationship between two concepts, two disciplines, the mutual influence between two authors, relations between the two countries, etc. This relationship or influence in the subject cataloging system of the Zagreb City Libraries is displayed with subject linking of two subject headings with orthographic sign of colon (:). In this paper a historical overview of sources of such practice will be presented and a short analysis of the rules that apply to these types of headings will be given. The Zagreb City Libraries system of subject cataloging will be also compared with the Library of Congress Subject Headings system (LCSH), illustrated with examples. Finally the advantages and disadvantages of such specific subject headings will be analyzed.

Keywords: subject cataloging of the Zagreb City Libraries, subject headings, subject analysis, colon in subject headings

1. Uvod

U sadržajnoj obradi bibliografskih jedinica, predmetni analitičari često se susreću s djelima čija je osnovna tema odnos ili utjecaj dvaju pojmova, utjecaj jednog autora na drugog, usporedba dvaju književnih djela, odnos između dvije zemlje itd. U izražavanju ovih tema na jeziku abecedne predmetne katalogizacije, odnosno, u prijevodu takvog sadržaja u predmetnu odrednicu, postoje razna rješenja u knjižnicama koje se koriste nadziranim abecednim predmetnim jezikom. Knjižnice grada Zagreba, čiji se predmetni sustav razvio iz jednog od najstarijih predmetnih sustava u Hrvatskoj, predmetnog sustava Knjižnice Božidara Adžije, za prikaz odnosa ili utjecaja koriste rješenje složenih predmetnih odrednica koje su formirane sintaktičkim povezivanjem dviju odrednica ortografskim znakom dvotočke. Namjera je ovog rada prikazati izvore takve prakse, kao i njezine prednosti i nedostatke. Također ćemo usporediti takvo rješenje s rješenjima predloženim u predmetnom sustavu Kongresne knjižnice u Washingtonu (LCSH), budući da su, kako navodi L. M. Chan : “...mnoge knjižnice u raznim zemljama usvojile ili prilagodile LCSH, upotrebljavajući ga u izvornom obliku, ili kao model za razvoj svojih nadziranih rječnika”.¹

¹ Chan, Lois Mai. Library of Congress subject headings : principles and application. 4th ed. Westport ; London : Library Unlimited, 2005. Str. 3.

2. Kratki povijesni pregled razvoja pravilnika i predmetnih odrednica u Knjižnicama grada Zagreba

U ovom poglavlju, dat ćemo kratki povijesni osvrt na moguće utjecaje i izvore za oblikovanje spomenutih vrsta predmetnih odrednica u predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba, odnosno njegovom prethodniku, predmetnom sustavu Knjižnice Božidara Adžije.

Upotreba složenih predmetnih odrednica s ortografskim znakom dvotočke u predmetnom sustavu Knjižnice Božidara Adžije ima dugu tradiciju. Vidljivo je iz nekih internih dokumenata da su bile u upotrebi još potkraj 60-ih godina 20. st., ali prvi put su sustavno definirane kroz *Pravila predmetnog kataloga Radničke knjižnice "Božidar Adžija"*² iz 1980. godine, koje je sastavila tadašnja redaktorica predmetnog kataloga Tihomila Đogić.

Premda izvore i utjecaje za način formiranja i primjenu takvih odrednica u predmetnom sustavu Knjižnice Božidara Adžije nije moguće sasvim pouzdano utvrditi jer je premalo pisanih tragova o literaturi koja je poslužila kao izvor, moguće je dati nekoliko pretpostavki.

Jedan od mogućih izvora mogle bi biti UDK tablice odakle je najvjerojatnije preuzet sam ortografski znak dvotočke za izražavanje odnosa. Primjerice, tada dostupno izdanje iz 1959. ima ovakvu definiciju za upotrebu dvotočke:

*Znak odnosa : (dve tačke) koristi se za izražavanje opšteg odnosa između dvaju pojmova, naprimer 17:7 Moral u odnosu na umetnost*³

Drugi izvor ili utjecaj općenito za način predmetne obrade u Knjižnici Božidara Adžije, kao što je to na temelju istraživanja povijesti predmetnog kataloga Knjižnice Božidara Adžije već utvrdila Zdenka Bubić,⁴ bila bi tada dostupna Pravila Narodne biblioteke Srbije i jugoslavenska stručna literatura, ponajprije autori koji su najviše pisali u to vrijeme o predmetnom označivanju, Dušan Milačić i Divna Glumac.

U publikaciji D. Milačića *Predmetni katalog : uputstva za izradu*,⁵ koja je u prvoj fazi nastajanja predmetnog kataloga Knjižnice Božidara Adžije,

² Đogić, Tihomila. Pravila predmetnog kataloga Radničke knjižnice "Božidar Adžija". Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Radnička knjižnica "Božidar Adžija", 1980. (interni dokument)

³ Univerzalna decimalna klasifikacija / [urednici Aleksandar Grujić ... et al.]. Beograd : Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju, 1959. Str. 1.

⁴ Bubić, Zdenka. Predmetni katalog Radničke biblioteke "Božidar Adžija" u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30, 1/4(1987), 89-99.

⁵ Milačić, Dušan. Predmetni katalog : uputstva za izradu. Beograd : Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1963.

kako smatra Z. Bubić, imala najveći utjecaj, nismo pronašli neko pravilo koje bi se bavilo formiranjem odrednica koje izražavaju odnos. Više o tim vrstama odrednica može se pronaći u radovima D. Glumac, npr., njen prilog pod naslovom *Predmetni katalog* u zborniku *Stručni priručnik za bibliotekare : predavanja sa kursa za bibliotekare na Kolarčevom narodnom univerzitetu*⁶ ili u djelu *Predmetni katalog u biblioteci opšteg tipa*⁷ u kojima ona spominje odrednice koje izražavaju odnos, premda za izražavanje odnosa upućuje na korištenje kose crte:

Znak kose crte (/) služi za izražavanje odnosa među predmetima. Odnosi mogu biti među naukama, ličnostima, društveno-političkim organizacijama, narodima, državama itd.

Pravo/informatika; Marks, Karl/Engels, Fridrih; SKJ/SSJ; Slovenci/Nemci; Jugoslavija/SSSR.⁸

O nekim drugim mogućim izvorima za takvu praksu doznajemo iz publikacije Mire Mikačić *Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje*⁹ koja daje vrlo opširne preglede raznih nacionalnih pravilnika za predmetne kataloge koji su kroz povijest bili u upotrebi. Tako npr., kada govori o francuskom pravilniku za predmetni katalog *Catalogue alphabetique de matieres* iz 1957., prenosi pravilo o tome da se: “O djelima koja govore o odnosu ili utjecaju dvaju subjekata, koji su primjerima prikazani kao odnosi među zemljama ili osobama, rečeno je da je korisno sastaviti dva glavna listića, spojivši dvije predmetnice kosom crtom. To znači da se na njih ne gleda kao na predmetnicu i potpredmetnicu već kao na ravnopravne predmete”.¹⁰ Osim tog slučaja, zanimljivo je još spomenuti i primjer iz tzv. “Berlinskog pravilnika” odnosno *Regeln für den Schlagwortkatalog der Universitätsbibliothek der Freien Universität Berlin*, iz 1973. Kako navodi Mikačić, u tom pravilniku upotrebljavali su dvotočku za izražavanje odnosa, a kosu crtu za rastavljanje vodećih i dodatnih predmetnica, što je ilustrirano primjerom: “(Krieg/Frankreich : Russland/J.1812)”.¹¹ U slovenskom pravilniku *Abecedni stvarni katalog* iz 1953. autora

⁶ Stručni priručnik za bibliotekare : predavanja sa kursa za bibliotekare na Kolarčevom narodnom univerzitetu 1968. godine / [autori Branka Popović ... et al.]. Beograd : Kolarčev narodni univerzitet, 1969.

⁷ Glumac, Divna. *Predmetni katalog u biblioteci opšteg tipa*. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 1980.

⁸ Glumac, Divna. Nav. dj. Str. 136.

⁹ Mikačić, Mira. *Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1996.

¹⁰ Mikačić, Mira. Nav. dj. Str. 82.

¹¹ Isto. Str. 93.

Šmalc Leopolda i Dušana Kermavnera, odnos između dvaju ravnopravnih pojmova izražava se “veznikom i ili rječju utjecaj”.¹² U vatikanskom pravilniku *Norme per il catalogo degli stampati* iz 1949., odnosi se izražavaju ili “veznikom i ili izrazom odnosi (relazioni)”.¹³ U američkom pravilniku *Subject headings : principles and applications of the Sears list* iz 1972., veznik *i* rabi se za tri slučaja : kada se sadržaji “ne mogu lako pojmovno rastaviti i koji se obično obrađuju skupno u knjigama (npr., Brod i brodarenje, Izdavači i izdavaštvo); ili dva različita predmeta obrađena u njihovoj međusobnoj vezi i odnosima (npr., Religija i znanost, Djeca i televizija); ili dva predmeta koji su suprotni, ali se obično skupa raspravljaju”.¹⁴

Dakle, mogli bi zaključiti da su se kroz povijesni razvoj pravila za predmetne kataloge javljala različita rješenja u sintaktičkom povezivanju složenih predmetnih odrednica koje izražavaju odnos ili utjecaj, od ortografskih znakova dvotočke i kose crte do veznika *i* koji povezuje dvije odrednice, te riječi *odnosi* i *utjecaj*. U Knjižnici Božidara Adžije odlučeno je da se upotrebljava ortografski znak dvotočke.

U sljedećim potpoglavljima ukratko ćemo dati pregled i analizu pravila za formiranje tih vrsta odrednica u pravilnicima za predmetni katalog Knjižnica grada Zagreba.

2.1. Pravilnik za predmetni katalog iz 1980.

U *Pravilima predmetnog kataloga Radničke knjižnice “Božidar Adžija”*¹⁵ iz 1980. više se puta javljaju napuci vezani uz odrednice koje iskazuju odnos ili utjecaj, a sažima ih osnovno pravilo: “Kod iskazivanja odnosa ili utjecaja između dva istovrsna pojma npr. dvije znanosti, dva stručna pojma, dvije osobe ili dvije geografske jedinice, služimo se dvotočkom (:). U ovom slučaju, prva oznaka ima ulogu vodeće oznake, a druga oznaka ima ulogu dodatne oznake, premda se radi o ravnopravnim oznakama s reverzibilnim odnosom pojmova”.¹⁶ Osim ovoga osnovnog pravila, koje je kroz tekst ilustrirano primjerima, javlja se još samo jedan naputak vezan za postupanje s geograf-

¹² Isto. Str. 188.

¹³ Isto. Str. 75.

¹⁴ Isto., Str. 62.

¹⁵ Đogić, Tihomila. Pravila predmetnog kataloga Radničke knjižnice “Božidar Adžija”. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Radnička knjižnica “Božidar Adžija”, 1980. (interni dokument)

¹⁶ Đogić, Tihomila. Nav. dj. Str. 17.

skim odrednicama, one, naime, smiju kao dodatnu odrednicu imati samo vremensku oznaku i nijednu drugu – to je ilustrirano primjerom:

SSSR : JUGOSLAVIJA, 1948¹⁷

Pravilo o istovrsnosti pojmova prevedeno na današnji jezik abecedne predmetne katalogizacije trebalo bi značiti da je samo dvjema predmetnim oznakama istih kategorija dopušteno stajati kao složena predmetna odrednica povezana dvotočkom – npr., dvije predmetne oznake za opći pojam, dvije geografske oznake, dvije osobne oznake itd. Moramo primijetiti da se već u samom pravilniku pobija to pravilo o istovrsnosti dviju kategorija predmetnih oznaka koje stoje u odnosu. Naime, na nekoliko mjesta kao primjeri navedeni su odnosi tzv. “pravnih osoba” (u današnjem nazivlju korporativnih odrednica) spram predmetnih oznaka za “opći pojam”:

SSRNJ : samoupravljanje¹⁸

Također, ista je stvar s primjerom odnosa osobne oznake i općeg pojma: Matoš, Antun Gustav : FRANCUSKA – književnost¹⁹

Ti primjeri svjedoče o stvarnoj praksi rada, koja nije uzimala u obzir jesu li predmetne oznake u odnosu istih ili različitih kategorija.

2.2. Pravilnik za predmetni katalog iz 2004.

Pravilnik za predmetni katalog iz 2004. autorica D. Štrbac i M. Vujić,²⁰ na temelju kojeg se i danas radi u Knjižnicama grada Zagreba, u načelu ne donosi neke bitnije izmjene u pravila o oblikovanju složenih predmetnih odrednica koje izražavaju odnos ili utjecaj.

U ovom pravilniku je pravilo malo preciznije formulirano i izražava stvarnu praksu rada: “Međusobni odnos ili utjecaj dviju predmetnih oznaka istih ili različitih kategorija predmetnih oznaka označava se znakom dvotočke”.²¹ Dakle, dopušteno je postavljanje u odnos odrednica različitih predmetnih kategorija, npr., predmetna odrednica kategorije za osobnu oznaku u odnosu spram predmetne odrednice kategorije za opći pojam:

Dante Alighieri, 1265-1321 : hrvatska književnost

Osim ovoga osnovnog pravila, još je navedeno i to da je prva oznaka

¹⁷ Isto. Str. 38.

¹⁸ Isto. Str. 54.

¹⁹ Isto. Str. 47.

²⁰ Štrbac, Dušanka ; Mirjana Vujić. *Pravilnik za predmetni katalog.* Zagreb : Knjižnice Grada Zagreba, 2004.

²¹ Štrbac, Dušanka ; Mirjana Vujić. *Nav. dj.* Str. 110.

vodeća, a od druge se izrađuje uputnica *vidi*. To bi značilo, na prethodnom primjeru pokazano, normiranje osnovnog odnosa dviju predmetnica, bez pododrednica, a permutirani odnos se oblikuje kao neusvojen:

Dante Alighieri, 1265-1321 : hrvatska književnost (usvojena predmetna odrednica)

hrvatska književnost : Dante Alighieri, 1265-1321 (neusvojena predmetna odrednica)

Također se još navodi pravilo po kojem u odnosu predmetnih odrednica različitih kategorija, korporativna oznaka uvijek ima vodeće mjesto, te da se geografske/etnografske oznake Hrvatska i Hrvati u odnosu s drugim geografsko/etnografskim oznakama upisuju uvijek kao vodeće oznake.

U Pravilniku iz 1980., kao što je već rečeno, za geografske odrednice u odnosu, dopuštene su samo vremenske dodatne oznake, a u ovom Pravilniku iz 2004. takvih ograničenja nema, odnosno, dopuštene su i ostale dodatne oznake, npr., predmetne odrednice s tematskom i geografskom dodatnom oznakom:

Hrvatska : Bosna i Hercegovina – granice – Klek <poluotok>

Također treba napomenuti i nepisano pravilo da obje odrednice koje stoje u odnosu moraju prije biti zasebno normirane, a kod složene odrednice sastavljene od te dvije koje stoje u odnosu, obvezno je navesti izvor podataka u polju 810 UNIMARC/A. Također, poželjno je povezati unakrsno taj tip odrednica sa širim, užim ili srodnim pojmovima. Primjer:

bolesti : umjetnici – *vidi i uži pojam* duševne bolesti : umjetnici

U osnovi, možemo zaključiti da je ostalo sve manje više isto kao i u starom pravilniku, jedino je još trebalo prilagoditi te vrste odrednica novim uvjetima rada, odnosno prijelazu s kataloga na listićima, u okružju kojega su nastale, u online okružje i upotrebu UNIMARC-a, o čemu će biti još riječi kasnije.

3. Primjeri upotrebe znaka dvotočke u predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba

Dakle, na temelju prakse rada i pravila, mogli bismo sažeti da se složena predmetna odrednica sastavljena od dvije odrednice i spojena ortografskim znakom dvotočke upotrebljava u sljedećim slučajevima:

1. kada se djelo bavi komparativnim proučavanjem dvaju pojmova, ili utjecajem jednog pojma na drugi npr.: globalizacija : nacionalna država
2. komparacijom dviju znanosti, npr.: matematika : fizika
3. kada se djelo bavi komparativnim proučavanjem cjelokupnog stvaralaštva dvojice autora: Heidegger, Martin, 1889-1976 : Bergson, Henri, 1859-1941
4. ili samo usporedbom ili utjecajem djela pojedinog autora na djelo drugog autora:

Krleža, Miroslav, 1893-1981 (Aretej) : Pirandello, Luigi, 1867-1936 (Henrik IV)

5. usporedbom dvaju djela: Biblia : Kur'an
6. utjecajem pojedinog autora na duhovno stvaralaštvo nekog naroda: Dante Alighieri, 1265-1321 : hrvatska književnost
7. kada se djelo bavi odnosom dviju zemalja: Hrvatska : Češka – kulturne i povijesne veze
8. kada djelo problematizira određenu temu unutar nekog djela: Biblia : ljudska prava
9. kada djelo govori o odnosu određenoga korporativnog tijela spram pojedine teme:

Komunistička partija Jugoslavije : nacionalno pitanje

10. ili pak odnos dvaju korporativnih tijela : Komunistička partija Jugoslavije : Partia Komuniste e Shqipërisë
11. te odnos korporativnog tijela spram zemlje : European Union : Hrvatska

Kao što je vidljivo iz gornjih primjera, gotovo sve kombinacije svih vrsta predmetnih kategorija, moguće je dovesti u odnos, odnosno sintaktički ih povezati u složenu predmetnu odrednicu upotrebom ortografskog znaka dvotočke. Takav slobodan pristup formiranju tih vrsta odrednica ima i svojih prednosti i svojih nedostataka.

3.1. Problemi, prednosti i nedostaci upotrebe dvotočke

Pregledom današnjeg stanja u online katalozima nekih značajnijih knjižnica, npr., Kongresne knjižnice u Washingtonu, Nacionalne knjižnice Češke Republike, Nacionalne knjižnice Francuske, Nacionalne knjižnice Njemačke, ustanovili smo da je upotreba dvotočke ili kose crte u izražavanju odnosa ili

utjecaja između dviju predmetnih odrednica napuštena. Uglavnom su u upotrebi veznik *i* ili riječi *utjecaj* ili *odnosi*, npr.:

Cuba – Foreign relations – Africa²²

ili npr.: Education and state²³

Jedan od razloga zašto je praksa dvotočke ili kose crte za izražavanje odnosa napuštena u ostalim knjižnicama je problem s UNIMARC-om, odnosno bilo kojim drugim formatom za strojno čitljivu katalogizaciju. Naime, ti formati ne podržavaju izražavanje takvih vrsta odrednica, pa ih nije moguće na sintaktički ispravan način povezati kao dvije zasebne jedinice, nego se moraju poput složenog naziva upisati u jednom retku neke od kategorija predmetnih oznaka. Ovog problema bile su svjesne i autorice Pravilnika iz 2004., pa navode da:

*Formatom UNIMARC/A nije moguće izraziti odnos dviju predmetnih odrednica označenih dvotočkom (:). Ta vrsta složene predmetne odrednice izrađuje se u predlošku preglednog zapisa one kategorije oznake koja se prva navodi.*²⁴

Dakle, odrednica se oblikuje u prvom retku one predmetne kategorije koja je vodeća, pa tako ako imamo npr., slučaj predmetne kategorije jedinstvenoga stvarnog naslova u odnosu spram kategorije za opći pojam, takva će odrednica izražena poljima i potpoljima UNIMARC/A izgledati ovako:

230 ##\$aBiblia : znanost

Premda se u polju kodiranog podatka 106, potpolje \$a²⁵ naznačuje da se ta odrednica može upotrijebiti samo kao predmetna odrednica, ipak je dojam da je to preslobodno tumačenje UNIMARC-a jer ne postoji jedinstveni stvarni naslov takvog imena: “Biblia : znanost”, odnosno u odrednici nije riječ o naslovu “Biblia : znanost”, nego o usporedbi biblijskog i znanstvenog pogleda na postanak svijeta. Potreba za prilagodbom “tradicionalnih” odrednica na UNIMARC format, rezulturala je ovim pomalo upitnim načinom njihovog oblikovanja.

²² Katalog Kongresne knjižnice u Washingtonu. Dostupno na: <http://catalog.loc.gov> [citirano: 2013-11-30].

²³ Katalog Kongresne knjižnice u Washingtonu. Dostupno na: <http://catalog.loc.gov> [citirano: 2013-11-30].

²⁴ Štrbac, Dušanka ; Mirjana Vujić. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2004. Str. 151.

²⁵ Priručnik za UNIMARC : format za pregledne zapise / [s engleskoga prevela Slobodanka Radovčić ; hrvatske primjere odabrali i izradili Zoran Ivanović ... et al.]. 1. hrvatsko izd. (prema 2. prerađenom i proširenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 54.

U Kongresnoj knjižnici u Washingtonu takve odrednice oblikovane su normiranjem odnosa u format tematske odrednice, polje 150 u MARC21 i to povezivanjem dviju riječi veznikom *i* : Bible and science.²⁶

To rješenje se čini ispravnim jer riječ je o odnosu, a ne nekom jedinstvenom stvarnom naslovu, pa bi bilo dobro da buduće reforme takvih tipova odrednica i u predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba idu u tom smjeru.

Takav pristup, međutim, ne rješava sadržajnu obradu djela koja se bave npr., utjecajem jednog autora na drugog. U predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba, takav sadržaj je, kao što smo već naveli, izražen prijekoordiniranim nizom, odnosno, stvaranjem složene predmetne odrednice od dviju osobnih oznaka povezanih ortografskim znakom dvotočke.

npr.: Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, 1770-1831 : Marx, Karl, 1818-1883

U Kongresnoj knjižnici u Washingtonu, za takva djela navode se dvije zasebne predmetne odrednice za osobna imena:

Marx, Karl, 1818-1883

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, 1770-1831 – influence

Dakle, ako se na ovom primjeru može govoriti o prednosti načina obrade u Knjižnicama grada Zagreba, ta prednost bila bi u većoj preciznosti takvih vrsta odrednica jer se do rezultata dolazi prijekoordiniranom odrednicom, a ne isključivo postkoordiniranjem, odnosno upotrebom Booleovih operatora da bi se povezale dvije osobne odrednice.

S druge strane, u sustavu LCSH, dodatnom odrednicom utjecaj (engl. influence), dobiva se vrijednost okupljanja građe, što je jedan od osnovnih zadataka predmetnog kataloga (u ovom primjeru sva djela koja govore o Hegelovom utjecaju na bilo kojeg autora bit će okupljena pod odrednicom Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, 1770-1831 – influence).

Drugi mogući razlog za napuštanje prakse upotrebe ortografskih znakova dvotočke ili kose crte kao simbola s određenim sintaktičkim značenjem u abecednim predmetnim jezicima knjižnica u svijetu bio bi “čitljivost”, odnosno, oslanjanje na riječi, a ne na simbole ili ortografske znakove. Sam razvoj abecednih predmetnih jezika i težnja prema korisničkom pristupu upućivala je na to da se što više smanji nečitljivost ortografskih znakova, a poveća upotreba riječi koje objašnjavaju ono što je u prošlosti bilo užem krugu korisnika poznato kao značenje pojedinoga ortografskog znaka. Utjecaj tih težnji u razvoju predmetnih jezika nije mimoišao niti predmetni sustav Knjižnica grada

²⁶ Katalog Kongresne knjižnice u Washingtonu. Dostupno na: <http://catalog.loc.gov> [citirano: 2013-11-30].

Zagreba pa je tako, s vremenom, počela sve češća upotreba riječi umjesto ortografskog znaka dvotočke. To je onda dovelo do neujednačenosti u obradi, odnosno različitih načina obrade istovjetnih tipova sadržaja. Primjerice, utjecaj pojedinog autora na nekoga drugog autora se, kao što smo već prije pokazali, iskazuje povezivanjem dviju osobnih predmetnih oznaka dvotočkom, ali osim takvih odrednica, u katalogu Knjižnica grada Zagreba moguće je pronaći i mnoštvo predmetnih odrednica s dodatnom slobodno formiranom odrednicom “utjecaj (ime autora)”, kao npr., odrednica:

Držić, Marin, ca 1508-1567 (Dundo Maroje) – utjecaj Boccacia²⁷

Taj primjer pokazuje svu složenost održavanja predmetnog sustava koji svakoga dana, poput nekog živog organizma, sve više raste i razvija se, često slijedeći utjecaje drugih sustava, kombinirajući ih s vlastitim rješenjima. Za održavanje ujednačenog i nadziranog sustava, potrebno je imati jasno postavljena pravila koja će se slijediti i prema kojima će se onda ispravljati neujednačenosti i pogreške. Do problema dolazi kada određena tradicionalna rješenja, odnosno pravila poput ovih s odrednicama koje izražavaju odnos ili utjecaj, koja možda jesu samim predmetnim analitičarima najjednostavnija jer već na uhodan način rješavaju određenu problematiku, imaju, kao što smo pokazali, izvjesne nedostatke. Stoga ih je potrebno detaljno preispitati i odvagnuti korist i troškove mogućih reformi. Sadašnji i budući napori idu k tome procjenjivanju koristi i troška i mogućem djelomičnom ukidanju takvih vrsta odrednica za pojedine kategorije predmetnih oznaka, odnosno, k većoj upotrebi riječi kao dodatnih odrednica.

Zaključak

Predmetne odrednice kojima iskazujemo odnos ili utjecaj sintaktičkim povezivanjem dviju odrednica dvotočkom imaju dugu tradiciju primjene u predmetnom sustavu Knjižnica grada Zagreba. Ta tradicija seže još u doba kataloga na listićima, a pratimo je sve do danas. Uvođenjem informacijsko komunikacijskih tehnologija u knjižnice, odnosno prijelazom na strojni jezik UNIMARC, bilo je potrebno prilagoditi takve vrste odrednica novim uvjetima. Ta prilagodba je, kao što smo pokazali, rezultirala specifičnim rješenjem upitne ispravnosti. Osim toga, postavlja se i pitanje “čitljivosti” za korisnika, odnosno, pitanje koliko je korisnicima, naviklim na upotrebu ortografskog

²⁷ Katalog Knjižnica grada Zagreba. Dostupno na: <http://katalog.kgz.hr/> [citirano: 2013-11-30].

znaka dvotočke kao pravopisne oznake, poznato značenje upotrebe dvotočke u predmetnim odrednicama bez detaljnijeg konzultiranja uputa za pretraživanje. Uzevši sve to u obzir, buduće reforme predmetnog sustava Knjižnica grada Zagreba vjerojatno će ići k većoj upotrebi riječi (poput npr., *utjecaj*, *odnos*, *i*) u onim odrednicama u kojima je sada u upotrebi dvotočka, kako bi se postigla veća razumljivost i bolje okupljanje građe.

LITERATURA

Bubić, Zdenka. Pravila za predmetnu obradbu Knjižnice Božidara Adžije : izvori, utjecaji, promjene. // Predmetna obradba : ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić ... [et al.]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 261-270.

Bubić, Zdenka. Predmetni katalog Radničke biblioteke "Božidar Adžija" u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30, 1/4(1987), 89-99.

Chan, Lois Mai. Library of Congress subject headings : principles and application. 4th ed. Westport; London : Library Unlimited, 2005.

Đogić, Tihomila. Pravila predmetnog kataloga Radničke knjižnice "Božidar Adžija". Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, Radnička knjižnica "Božidar Adžija", 1980. (interni dokument)

Glumac, Divna. Predmetni katalog u biblioteci opšteg tipa. Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 1980.

Mikačić, Mira. Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje : [na osnovi doktorske disertacije za tisak u izdanju Hrvatskog bibliotekarskog društva priredila Tatjana Aparac-Gazivoda]. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1996.

Milačić, Dušan. Predmetni katalog : uputstva za izradu. Beograd : Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, 1963.

Priručnik za UNIMARC : format za pregledne zapise / [s engleskoga prevela Slobodanka Radovčić ; hrvatske primjere odabrali i izradili Zoran Ivanović ... et al.]. 1. hrvatsko izd. (prema 2. prerađenom i proširenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Stručni priručnik za bibliotekare : predavanja sa kursa za bibliotekare na Kolarčevom narodnom univerzitetu 1968. godine / [autori Branka Popović ... et al.]. Beograd : Kolarčev narodni univerzitet, 1969.

Štrbac, Dušanka ; Mirjana Vujić. Pravilnik za predmetni katalog. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2004.

Univerzalna decimalna klasifikacija / [urednici Aleksandar Grujić ... et al.]. Beograd : Jugoslovenski centar za tehničku i naučnu dokumentaciju, 1959.